

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

IHMISOIKEUSKESKUS

Toimintasuunnitelma 2021

**IHMISOIKEUSKESKUS
TOIMINTASUUNNITELMA VUODELLE 2021**

Hyväksytty Ihmisoikeusvaltuuskunnan kokouksessa 21.12.2020

Ihmisoikeuskeskuksen talousarvioesitys 2021	4
Ihmisoikeuskeskuksen toiminnan päälinjat	4

Vuoden 2021 toimintasuunnitelma **5**

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen yleinen seuranta	5
Tietopohja perus- ja ihmisoikeuksien tilasta Suomessa	5
Kansallinen perusoikeusbarometri	5
Määräaikaisraportointi kv. sopimusvalvontaelimille	5

Perus- ja ihmisoikeuksien yleinen edistäminen	6
Viranomaisten ja eri ammattiryhmien ihmisoikeusosaamisen vahvistaminen	6
Yhteistyö perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekevien tutkimuslaitosten ja tutkijoiden kanssa	6

Vammaisten henkilöiden oikeuksien seuranta ja edistäminen	7
Oikeudellisen näkökulman vahvistaminen	7
Vammaisten henkilöiden osallisuus ja osallistaminen	7
Vammaisten henkilöiden koulutustason ja työelämäosallisuuden parantaminen	7
Vammaistutkimuksen ja seurantatiedon keräämisen kehittäminen	7

Ikääntyneiden oikeuksien seuranta ja edistäminen	8
Lainsäädännön seuranta ja siihen vaikuttaminen	8
Tietopohjan vahvistaminen ikääntyneiden oikeuksista	8
Ikääntyneiden oikeuksien toteutumisen seuranta	8
Osallisuuden vahvistaminen	9
Ikääntyneiden oikeuksia koskevan kansainvälisen sääntelyn edistäminen	9
Yritysvastuu ja ikääntyneet	9

Ihmisoikeusvaltuuskunnan toiminta ja muu yhteistyö	9
---	----------

Osallistuminen kansainväliseen ja eurooppalaiseen yhteistyöhön	10
---	-----------

Tiedotus ja viestintä	10
------------------------------	-----------

Ihmisoikeuskeskuksen talousarvioesitys 2021

Ihmisoikeuskeskuksen vuoden 2021 talousarvioesityksen toiminnan kulut ovat **962 000 euroa**. Henkilöstökulut ovat 769 000 euroa ja kulutusmenot 193 000 euroa. Kulutusmenot ovat vuoden 2020 tasoa, palkkakuluihin saatiin 92 000 euron lisäys.

Ihmisoikeuskeskuksessa on vuonna 2021 **pysyviä virkoja seitsemän** (johtaja, viisi asiantuntijaa ja hallintoassistentti) ja **kaksi uutta määräaikaista nuoren asiantuntijan virkasuhdetta**.

Vuonna 2021 aloitetaan **”Nuorten asiantuntijoiden ohjelma”**, jossa kaksi perus- ja ihmisoikeuksista kiinnostunutta ja osaavaa nuorta otetaan 12-18 kk virkasuhteeseen Ihmisoikeuskeskukseen. Ohjelmassa on vahva koulutuksellinen sisältö. Koronapandemian aiheuttaman eduskunnan etätyömääräyksen jatkuessa näillä näkymin 30.6.2021 saakka nuorten asiantuntijoiden ohjelma alkaa syksyllä 2021.

Aloitetaan myös uusi kansainvälinen **”Ihmisoikeusvaikuttajan vierailuohjelma”**, johon kutsutaan vuosittain 1-6 kuukaudeksi jonkin kansallisen ihmisoikeusinstituution virassa oleva tai entinen kokenut asiantuntija/johtohenkilö tutustumaan Suomen perus- ja ihmisoikeustyöhön, jakamaan kokemuksia ja hyviä käytäntöjä ja kehittämään toimintaa yhdessä Ihmisoikeuskeskuksen (Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution) kanssa sen jollakin toiminnan alueella.

Ihmisoikeuskeskus on hallinnollisesti osa eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaa ja saa osan palveluista kansliasta. Ihmisoikeuskeskus sai uudet toimitilat eduskunnan C- ja D-taloista helmikuun alusta 2020. Uusissa työtiloissa on työpisteet yhdeksälle henkilölle.

Ihmisoikeuskeskuksen toiminnan päälinjat

Ihmisoikeuskeskuksen toiminnan päälinjat ovat

- perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen yleinen seuranta ja edistäminen sekä oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen vahvistaminen
- vammaisten henkilöiden ja ikääntyneiden oikeuksien seuranta ja edistäminen
- perus- ja ihmisoikeustoimijoiden yhteistyön vahvistaminen, myös Ihmisoikeusvaltuuskunnan toiminnan kautta
- eurooppalainen ja kansainvälinen perus- ja ihmisoikeuksiin sekä oikeusvaltiokysymyksiin liittyvä yhteistyö

Vuoden 2021 toimintasuunnitelma

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen yleinen seuranta

Tietopohja perus- ja ihmisoikeuksien tilasta Suomessa

- Kehitetään ja ylläpidetään tietopohjaa perus- ja ihmisoikeuksien tilasta Suomessa. Vuoden 2021 alkupuolella otetaan käyttöön keskuksen oma arviointi ja raportoinnin alusta ja vakiinnutetaan seurannan työprosessit.
- Jatketaan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja sopimusvalvontaelinten suositusten vaikutusten arviointia Suomen ihmisoikeuskehitykseen ja pyritään edistämään sopimusten ja suositusten vaikutusta. YK:n ihmisoikeussopimuksien vaikutusta käsitellyt kansainvälinen tutkimushanke päättyy ja hankkeen tuloksista julkaistaan kirja vuoden 2021 keväällä. Suomea koskevista selvityksen tuloksista tiedotetaan ja järjestetään keskustelutilaisuus.
- Vahvistetaan oikeusvaltionäkökulmaa ja sen kiinteää yhteyttä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen sekä kotimaassa että eurooppalaisessa yhteistyössä. Euroopan kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden verkosto (ENNHRI) koostaa keväällä 2021 jo toisen yhteisen raportin Euroopan komission oikeusvaltiotarkasteluun. Ihmisoikeuskeskus osallistuu raportin valmisteluun ja kirjoittaa Suomea koskevan osuuden.
- Tammikuussa 2021 julkaistaan SIHTI-hankkeen tutkimuksen tulokset yritysten ihmisoikeusvastuun tilasta Suomessa. Ihmisoikeuskeskus on osallistunut vuoden 2020 aikana hankkeeseen asiantuntijana. Ihmisoikeuskeskus hyödyntää tutkimustuloksia mahdollisiin yritysvastuuta koskeviin omiin jatkohankkeisiin.

Kansallinen perusoikeusbarometri

- Vuonna 2019-2020 oikeusministeriön kanssa toteutettu kansallinen perusoikeusbarometri täydentää Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) samalla aikavälillä kaikissa EU-jäsenmaissa koko väestölle kohdennettua perusoikeuksia koskevaa kyselytutkimusta. Perusoikeusbarometri-hankkeessa tuotetaan uutta ja vertailukelpoista tietoa kielivähemmistöjen (arabian-, ruotsin- ja venäjänkieliset) ja vammaisten henkilöiden tilanteesta suhteessa koko väestöön. Ensimmäiset tutkimustulokset julkaistaan vuoden 2021 alkupuolella. Yhteisen pääraportin lisäksi Ihmisoikeuskeskus julkaisee kaksi omaa teemakoostetta, joissa käsitellään vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisesta ja yleistä oikeustietoisuutta.

Määräaikaisraportointi kv. sopimusvalvontaelimille

- Osallistutaan ajankohtaisiin YK:n ja Euroopan neuvoston määräaikaisraportointiprosesseihin ja tiedotetaan Suomen niiltä saamista suosituksista. Suomen TSS-oikeuksia ja KP-oikeuksia koskevat hallituksen raportit ovat asianomaisten komiteoiden käsittelyissä helmi-maaliskuussa 2021. Ihmisoikeuskeskus on toimittanut jo vuonna 2020 TSS-komitealle oman lausuntonsa ja tekee lausunnon myös Suomen KP-sopimuksesta antamasta maaraportista sekä osallistuu komiteoiden järjestämiin kuulemisiin. Ihmisoikeuskeskus järjestää TSS-komitean antamista suosituksista tilaisuuden toukokuussa yhdessä Ihmisoikeusliiton kanssa.

Perus- ja ihmisoikeuksien yleinen edistäminen

Viranomaisten ja eri ammattiryhmien ihmisoikeusosaamisen vahvistaminen

- Hanke demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämiseksi opettajankoulutuksessa jatkuu heinäkuun 2021 loppuun saakka. Osana hanketta laaditaan opettajille suunnattua materiaalia vammaisten henkilöiden oikeuksista ja oikeudesta inklusiiviseen opetukseen ja alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksista.
- Itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta erityisesti kehitysvammaisten asumispalveluissa on kehitetty itsearviointityökalu yhteishankkeessa eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa. Vuoden 2021 aikana tuetaan erityishuoltoa järjestävien palveluntarjoajien ja -tuottajien toimenpiteitä työkalun käyttöönottamisessa ja tarjotaan koulutusta itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta.
- Ikääntyneiden oikeuksien edistämiseksi tehdään yhteistyötä kehittämällä koulutussisältöjä, järjestämällä koulutuksia keskeisille toimijoille ja tarjoamalla koulutussisältöjä verkossa laajempaan käyttöön.
- Koulutushanke ikääntyneiden itsemääräämisoikeudesta ympärivuorokautisissa asumispalveluissa aloitettiin kyselyllä hankkeessa mukana olevien yksiköiden henkilöstölle tehdyllä kyselyllä syksyllä 2020. Kyselyn tulokset julkaistaan vuoden 2021 alkupuolella ja tulosten pohjalta valmistellaan koulutusaineistot. Koulutukset ja kyselyn hyödyntäminen vaikuttamistyössä aloitetaan keväällä 2021.

- Ihmisoikeuskeskuksen luentosarjaa perus- ja ihmisoikeuksista vuodelta 2017 päivitetään tarpeellisin osin, aloittaen Euroopan unionin perusoikeuskirjasta. Tuotetaan syventävänä materiaalina koulutusaineistoa ihmisoikeuksien oikeudellisesta velvoittavuudesta ja perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisesta sekä oikeusvaltioperiaatteesta ja sen suhteesta perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen.

Yhteistyö perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekevien tutkimuslaitosten ja tutkijoiden kanssa

- Kehitetään edelleen kumppanuuksia perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekevien tutkimuslaitosten ja tutkijoiden kanssa. Tehdään hankeyhteistyötä ja hyödynnetään tutkimustuloksia omassa toiminnassa. Välitetään tietoa eteenpäin tutkimusta hyödyntäville tahoille.
- Tehdään omia selvityksiä ajankohtaisista teemoista ja aiheista, joista havaitaan tietoa puuttuvan. Selvitys PL 106 §:ää koskevasta oikeuskäytännöstä valmistuu vuoden alkupuolella.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien seuranta ja edistäminen

Suomen kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle (IOK, IOV ja EOA yhdessä) on yhteisesti osoitettu lakisääteinen tehtävä edistää, suojella ja seurata YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

Oikeudellisen näkökulman vahvistaminen

- Seurataan lainsäädännön (ml. itsemääräämisoikeuslain) ja muun sääntelyn perus- ja ihmisoikeuksien mukaisuutta ja tehdään aloitteita niiden kehittämiseksi.

Vammaisten henkilöiden osallisuus ja osallistaminen

- Lisätään tietoisuutta YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteista ja erityisesti sen osallistamisvelvoitteesta.
- Edistetään vammaisten henkilöiden kuulemistä ja osallistamista heitä koskevassa päätöksenteossa ja tuetaan vammaisjärjestöjen osaamista ja mahdollisuuksia vaikuttaa heitä itseään koskevaan päätöksentekoon.
- Kehitetään ja vahvistetaan vammaisten ihmisoikeuskomitean (VIOK) osallistamista Ihmisoikeuskeskuksen ja oikeusasiamiehen toimintaan soveltuvin osin.

Vammaisten henkilöiden koulutustason ja työelämäosallisuuden parantaminen

- Osallistutaan vammaisten henkilöiden koulutukseen ja työelämään liittyvään keskusteluun ja vaikutetaan niissä esiintyvien ongelmien ratkaisemiseksi.
- Tehdään yhteistyötä yhdenvertaisuusvaltuutetun kanssa vammaisten henkilöiden työelämäoikeuksien parantamiseksi. Toteutetaan yhteishanke, jonka tavoitteena on, että kohtuulliset mukautukset tunnetaan ja ymmärretään paremmin ja että oikeus toteutuu työelämässä.

Vammaistutkimuksen ja seurantatiedon keräämisen kehittäminen

- Edistetään ja toteutetaan YK:n vammaisyleissopimuksen tarpeisiin vastaavaa vammaistutkimusta ja tiedonkeruuta. Toteutetaan yhteistyössä Vammaisfoorumin kanssa kysely vammaisten henkilöiden oikeussuojakeinojen käytöstä ja vammaisten lasten ja heidän vanhempinsa kokemuksista koulussa ja laaditaan tuloksista teemakoosteet.

Ikääntyneiden oikeuksien seuranta ja edistäminen

Ihmisoikeuskeskuksessa alkoi keväällä 2019 työ ikääntyneiden henkilöiden oikeuksien edistämiseksi omana painopistealueenaan. Tavoitteena on vahvistaa oikeudellista näkökulmaa, osallistua aktiivisesti ikääntyneiden tilanteesta käytyään yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttaa tarvittavaan asennemuutokseen.

Ihmisoikeuskeskuksen työn tukena toimii Ihmisoikeusvaltuuskunnan ikääntyneiden oikeuksien jaosto.

Lainsäädännön seuranta ja siihen vaikuttaminen

- Seurataan lainsäädännön (ml. vanhuspalvelulain uudistuksen ja itsemääräämisoikeuslain) ja muun sääntelyn perus- ja ihmisoikeuksien mukaisuutta ja tehdään aloitteita ja lausuntoja niiden kehittämiseksi.

Tietopohjan vahvistaminen ikääntyneiden oikeuksista

- Edistetään ikäihmisten oikeuksiin liittyvää oikeusperustaista keskustelua, tutkimusta ja tutkimustiedon hyödyntämistä tekemällä yhteistyötä eri tutkimuslaitosten ja tutkijoiden kanssa.
- Julkaistaan raportti ikääntyneiden itsemääräämisoikeudesta ympärivuorokautisissa asumispalveluissa tehdystä kyselytutkimuksesta ja valmistetaan raportin pohjalta koulutusmateriaalia temasta kevään 2021 aikana.

- Osallistutaan ikääntyneiden pääsyä oikeuksiin tutkivaan hankkeeseen, jossa ovat mukana KRIMO, Itä-Suomen yliopisto ja Tampereen yliopisto. Hankkeen ensimmäinen vaihe käynnistyi joulukuussa 2020.

Ikääntyneiden oikeuksien toteutumisen seuranta

- Seurataan ja vahvistetaan ikääntyneiden oikeuksien toteutumista, saatavuutta ja laatua vanhuspalveluissa.
- Seurataan ikääntyneiden kotiin annettavien palveluiden tarvetta ja käyttöä Ihmisoikeuskeskuksen ja oikeusasiamiehen yhdessä toteuttamalla kyselytutkimuksella. Kysely ja siitä tehtävä raportti valmistuvat vuoden 2021 ensimmäisellä vuosipuoliskolla.
- Huomioidaan ikääntyneiden oikeuksien seurannassa vähemmistöryhmät, saamelaiset ja ikäihmisten moninaisuus yleisesti.
- Raportoidaan ikäihmisten oikeuksien toteutumisesta määräaikaisraportoinneissa ja osallistutaan YK:n Open-ended Working Group in Ageing (OEWG) -työryhmän toimintaan.

Ihmisoikeusvaltuuskunnan toiminta ja muu yhteistyö

Osallisuuden vahvistaminen

- Vahvistetaan ikääntyneiden osallisuuden edistämistä viranomaistoiminnassa ja tehdään yhteistyötä järjestöjen ja vanhusneuvostojen kanssa.
- Selvitetään kuntien vanhusneuvostojen toimintaa ja toimintaedellytyksiä kyselyllä. Hanke käynnistettiin syksyllä 2020 ja raportti valmistuu keväällä 2021. Raporttia hyödynnetään vaikuttamistyössä ja viestinnässä eri tavoin. Tehdään juttusarja vanhusneuvoistoista ja niissä vaikuttavista henkilöistä eri puolilta Suomea.

Ikääntyneiden oikeuksia koskevan kansainvälisen sääntelyn edistäminen

- Tehdään taustoitus YK:n ikääntyneiden oikeuksia koskevasta sopimuksesta käytävästä ajankohtaisesta keskustelusta ja siitä, mitä mahdollisia etuja ja vaikeuksia sopimukseen nähdään sisältyvän.
- Järjestetään loppuvuodesta 2021 kansainvälinen tilaisuus ikääntyneiden oikeuksia koskevista kansainvälisistä ja eurooppalaisista ihmisoikeusnormeista ja niiden kehittämistarpeista.

Yritysvastuu ja ikääntyneet

- SIHTI-tutkimustuloksia hyödyntäen aloitetaan hanke hoiva-alan yritysvastuuseen liittyen.

- Kehitetään Ihmisoikeusvaltuuskunnan työtä entistä vaikuttavammaksi ja monimuotoisemmaksi yhdessä valtuuskunnan jäsenten ja sen kahden pysyvän jaoston kanssa. Otetaan kantaa ajankohtaisiin ja merkittäviin perus- ja ihmisoikeusky-symyksiin. Valtuuskunta hyväksyy oman vuosittaisen työsuunnitelmansa. Jaostot tekevät myös omat vuotuiset työsuunnitelmansa.
- Tehdään suunnitelmallista yhteistyötä perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja seuraamiseksi kotimaassa (riippumattomat PIO-toimijat, viranomaiset, eduskunta, yliopistot, tutkimuslaitokset, järjestöt, media) huomioiden myös alueellinen taso ja paikallistaso (kunnat, vanhus- ja vammaisneuvostot).
- Tehdään vuoden 2021 alkupuolella selvitys perus- ja ihmisoikeustoimijoista Suomessa hyödyntäen ja syventäen vuonna 2015 tehtyä oikeusministeriön selvitystä.

Osallistuminen kansainväliseen ja eurooppalaiseen yhteistyöhön

- Osallistutaan oman toiminnan painopisteiden mukaisesti ENNHRI:n ja GANHRI:n tilaisuuksiin ja työryhmien toimintaan. Ihmisoikeuskeskus johtaa ENNHRI:n oikeudellista työryhmää ja on aktiivinen ikääntyneitä ja vammaisia henkilöitä sekä yritysten ihmisoikeusvastuuta koskevissa työryhmissä.
- Jatketaan hankeyhteistyötä ENNHRI:n kanssa oikeusvaltioperiaatteen ja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi Euroopassa. Tuetaan ENNHRI:n sihteeristöä sen koostaessa kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden yhteistä raporttia Euroopan komission oikeusvaltiotarkasteluun.
- Tehdään alueellista ja kahdenvälistä yhteistyötä muiden kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden kanssa. Jatketaan Pohjois-Irlannin kansallisen ihmisoikeusinstituution seurantamallin kehittämistä omaan käyttöön (Belfast- seuranta-alusta).
- Jatketaan yhteistyötä EU:n perusoikeusviraston kanssa perusoikeuslottuvuuden vahvistamiseksi ja EU:n perusoikeuskirjan soveltamisen edistämiseksi kansallisella tasolla. Järjestään syksyllä 2021 yhteinen tilaisuus kansallisia ihmisoikeusinstituutiota koskevasta perusoikeusviraston tutkimuksesta.
- Tehdään yhteistyötä EU:n, Euroopan neuvoston ja YK:n ihmisoikeuksia käsittelevien toimielinten kanssa oman toiminnan painopisteiden mukaisesti. Edistetään erityisesti Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen ja sopimusvalvontaelinten suositusten täytäntöönpanoa.

Tiedotus ja viestintä

- Lisätään yleistä perus- ja ihmisoikeustietoisuutta tiedottamalla ja viestimällä ajankohtaisista perus- ja ihmisoikeuskysymyksistä eri tavoin ja osallistumalla yhteiskunnalliseen keskusteluun ja dialogiin.
- Viestitään erityisesti vammaisten henkilöiden ja ikäihmisten oikeuksista sekä yleisesti että kohdennetusti eri sidosryhmille, jotka voivat välittää tietoa, neuvoja ja ohjausta edelleen.
- Hyödynnetään keskuksen sijaintia tarjoamalla kohdennettua tietoa eduskunnalle.
- Parannetaan viestinnän saavutettavuutta ja ymmärrettävyyttä. Edistetään yleisesti tietoisuutta vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden oikeuksista asennemuutoksen aikaansaamiseksi.

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi